

ВИДОВИ НА ПРЕВОД

Костадин Голаков

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Апстракт: Еден од проблемите со кои се соочува еден преведувач во својата кариера е и неможноста за соодветна подготовка за процесот на преведување. Проблемот може да биде од субјективна природа, т.е. преведувачот да не може да препознае за каков превод станува збор, односно со кои потешкотии би можел да се сретне во текот на чинот на преведувањето. Во трудов е даден начинот на типологизација на преводите според односот на видот на јазикот на преводот и јазикот на оригиналот, според природата на субјектот на преведувачката дејност и неговиот однос кон авторот на преведуваниот текст, според преведувачката сегментација и начинот на обработка на преведуваниот материјал, според формата на презентацијата на текстот на преводот и текстот на оригиналот, според природата на согласувањето на текстот на преводот со текстот на оригиналот, според жанровско-стилските особености и жанровската припадност на преведуваниот материјал, според целосноста и видот на пренесување на смисловата содржина на оригиналот, според основните функции, според првичноста на текстот на оригиналот, според адекватноста, како и видовите на превод согласно оваа типологизација. Овој труд може да најде примена во преведувачката пракса на тековните преведувачи, како и во школската подготовка на идните преведувачи.

Клучни зборови: превод; типологија; видови; преведувач.

TYPES OF TRANSLATION

Kostadin Golakov

Faculty of Philology - Stip

Abstract: One of the issues a translator is faced with during his/her career is the impossibility of a proper preparation prior to the process of translation. Such issue might be of a subjective character, i.e. the translator might not be able to recognize the type of translation he/she deals with, i.e. the difficulties that might arise during the act of translation. This paper provides the typology of translation according to the relation of the type of the language of the translation to the language of the original, according to the character of the subject of translation activity and his relation to the author of the translated text, according to the translation segmentation and the manner of processing of the translated material, according to the form of the presentation of the text of translation and the text of the original, according to the character of compliance of the text of the translation with the text of the original, according to the genre-stylistic features and the genre affiliation of the translated material, according to the completeness and the manner of relaying the meaning content of the original, according to its basic functions, according to the primacy of the text of the original, according to its adequacy, as well as the types of translation as a result of this typology. This paper may be useful for the current translators in their translation practice and for the training of the upcoming translators.

Key words: translation; typology; types; translator.

Вовед

Во текот на својата преведувачка кариера, еден преведувач може да се сретне со безброј проблеми од разновидна природа. Некои од тие проблеми се поврзани и со фактот што преведувачот може да биде несигурен во врска со тоа каков превод се бара од него, т.е. со неможноста, (во овој случај, од субјективна природа) самиот преведувач да се подготви соодветно за чинот на преведувањето. Затоа, преведувачот мора да располага со соодветни предзнаења кои ќе му помогнат да ги намали шансите за појава на проблеми во процесот на преведување, односно кои ќе придонесат за успешна реализација на потребниот превод.

Еден од условите за тоа е и преведувачот да може препознае за каков превод станува збор, односно за тоа, со кои проблеми во преведувањето би можел да се сретне преведувачот во текот на чинот на преведувањето.

Подолу се дадени начинот на типологизација на преводите, како и видовите на превод согласно оваа типологизација. Овој труд е наменет како за постојните, така и за идните преведувачи.

Главен дел

Систематска анализа на преведувачката пракса и концептуалната сфера на современата наука за преведувањето овозможува да се изгради единствена типологија на преведувањето, која во себе ги обединува различните страни на подготовката, реализацијата, презентацијата и функционирањето на преводот во споредба со другите основни компоненти на преведувачката дејност.

Типологизацијата на преводите се врши според следниве параметри:

1. според односот на видот на јазикот на преводот и јазикот на оригиналот;
2. според природата на субјектот на преведувачката дејност и неговиот однос кон авторот на преведуваниот текст;
3. според преведувачката сегментација и начинот на обработка на преведуваниот материјал;
4. според формата на презентацијата на текстот на преводот и текстот на оригиналот;
5. според природата на согласувањето на текстот на преводот со текстот на оригиналот;
6. според жанровско-стилските особености и жанровската припадност на преведуваниот материјал;
7. според целосноста и видот на пренесување на смисловата содржина на оригиналот;
8. според основните функции;
9. според првичноста на текстот на оригиналот;
10. според адекватноста.

1) Преводи во однос на видот на јазикот на преводот и јазикот на оригиналот:

Внатрешнојазичен превод – толкување на усни знаци со посредство на знаци од истиот јазик:

- **дијакхрониски (историски) превод** (превод на современиот јазик на историскиот текст, напишан на јазикот на претходната епоха);
- **транспозиција** (превод на текст на еден жанр или на функционален стил на друг жанр или функционален стил).

Меѓујазичен превод – трансформирање на пораката, изразена со средства на некој ист знаковен систем, во порака, изразена со средства на друг знаковен систем:

- **бинарен превод** (превод од еден природен јазик на друг);
- **интерсемиотички превод** (превод од природен јазик на вештачки или обратно);
- **трансмутација** (превод од некој вештачки јазик на друг вештачки јазик).

2) Преводи според заедничката карактеристика на субјектот на преведувачката дејност и според неговиот однос кон авторот на преведуваниот текст:

Традиционален (човечки, рачен) превод - превод, извршуван од човек:

- **превод, извршен или извршуван од преведувач кој не се јавува истовремено како автор на преведуваниот текст;**
- **авторски (авто-) превод** (превод, извршен од авторот на оригиналниот текст);
- **авторизиран превод** (одобрен од авторот превод на оригинален текст).
- **машински (автоматски) превод** - превод, вршен или извршен од компјутер;
- **мешан превод** - превод со употреба на значителен дел на традиционална (или машинска) обработка на текст.

3) Преводи според преводната сегментација на текстот и според искористените единици превод:

- **превод морфема по морфема** – превод што се врши на ниво на одделни морфеми без земање предвид на нивните структурни врски;
- **превод збор по збор** – превод што се врши на ниво на одделно зборови без земање предвид на смисловните, синтаксичките и стилистичките врски меѓу зборовите;
- **превод фраза по фраза** – превод што се врши на ниво на одделни реченици или фрази, преведувани последователно една по друга;
- **пасусно-фразен превод** – превод што се реализира на ниво на одделни реченици или пасуси, преведувани последователно едно по друго;
- **целнотекстен превод** - превод на цел текст, без издвојување на одделни зборови, реченици или пасуси во својство на одделни единици на преводот.

4) Преводи врз основа на формата на презентација на текстот на преводот и на текстот на оригиналот:

писмен превод – превод што се врши во писмена форма:

- **писмен превод на пишан текст** (превод на пишан текст, реализиран во писмена форма);
- **писмен превод на устен текст** (превод на устен текст, реализиран во писмена форма).

устен превод – превод што се врши во усна форма:

- **устен превод на устен текст** (превод на устен текст, реализиран во усна форма):

- *симултан превод* (устен превод што се врши практички истовремено со изговарањето на текстот на оригиналот);
- *консекутивен превод* (разновидност на усниот превод, реализиран по слушањето на определена единица текст, во паузата меѓу тие единици);
- *еднонасочен превод* (устен превод што се врши само во една насока, т.е. од даден јазик на некој друг јазик);
- *двонасочен превод* (консекутивен устен превод на говор, реализиран од еден јазик на друг и обратно);
- **устен превод на пишан текст** (превод на пишан текст, реализиран во усна форма).

5) Превод според карактерот и квалитетот на усогласеноста на текстот на преводот со текстот на оригиналот:

- **слободен превод** (превод што ја репродуцира основната информација на оригиналот со можните грешки – додавања, пропусти итн.; се реализира на ниво на текст, затоа за него се нерелевантни категориите на еквивалентност на јазиковите единици):
 - *интерпретација* (вид превод, базиран на обраќање кон надворешно-лингвистичката активност, за разлика од преводот, кој се реализира според зададените правила на премин од изразните средства, кои припаѓаат на еден јазичен систем, кон средства за изразување кои припаѓаат на друг јазичен систем);
- **адекватен превод** (превод кој одговара на оригиналот и кој ги изразува истите комуникативни цели, како и оригиналот);
- **точен (правилен) превод** (превод, кој се карактеризира со својство на семантичка точност, т.е. тој семантички потполно и правилно го пренесува планот на содржината на оригиналот);
- **автентичен превод** (превод на официјален документ, кој има иста правна сила со оригиналот; согласно меѓународното право, текстот на договорот може да биде изработен и усвоен на еден јазик, но неговата автентичност е утврдена на два и повеќе јазици);
- **заверен превод** (превод, чија усогласеност со оригиналот се потврдува правно).

6) Преводи според жанровско-стилската карактеристика на преведуваниот материјал и жанровската припадност:

- **научно-технички превод** (превод на научно-технички текстови и документации);
- **обштествено-политички превод** (превод на обштествено-политички текстови);
- **уметнички превод** (превод на уметнички текстови);
- **воен превод** (превод на текстови со воена тематика);
- **правен превод** (превод на текстови со правен карактер);
- **битов превод** (превод на текстови со разговорно-битов карактер).

7) Преводи врз основа на целосност и начинот на пренесување на смисловата содржина на оригиналот:

целосен (чист) превод - превод, кој ја пренесува смисловата содржина на оригиналот без пропусти и скратувања.

нецелосен превод - превод, кој ја пренесува смисловата содржина на оригиналот со пропусти и скратувања:

- **скратен превод** (превод, кој ја пренесува смисловата содржина на текстот во збиена форма, т.е. со скратувања);
- **фрагментарен превод** (превод не на цел текст, туку само на одделен извадок или извадоци);
- **аспектен превод** (превод само на дел од текст во согласност со некој наведен знак за селекција (аспект));
- **анотациски превод** (превод, во кој се иразуваат само главната тема, предметот и намената на преведуваниот текст);
- **апстрактен превод** (превод, во кој се содржат релативно детални информации за реферираниот документ – неговата намена, тематика, истражувачките методи, добиените резултати).

8) Преводи според основната прагматска функција:

практичен превод - превод, наменет за практична употреба во својство на извор на информации:

- **работен (информативен) превод** (нередактеран превод, во суштина соодветен за практична употреба, но не оформен за објавување):
 - **консултативен превод** (вид информативен превод, кој се врши обично во усна форма, вклучува елементи на аотирање, реферирање и селективен превод од лист, се врши, по правило, во присуство на нарачателот, кој ги прецизира во текот на преводот интересните за него аспекти на содржината на текстот на оригиналот);
- **издавачки (печатен) превод** (писмен превод, кој се распространува со помош на средства за масовна репродукција и е наменет за широка употреба);
- **објавен превод** (практичен или школски превод, распространет со помош на средства за масовна репродукција).

школски превод - превод, користен во учебниот процес за подготовка на преведувачи или како еден од методите за изучување странски јазик;

експериментален превод - превод, извршен за истражувачки цели;

стандарден превод - шаблонски превод, се користи за споредување со даден превод.

9) Преводи според првичноста/непрвичноста на текстот на оригиналот:

директен (примарен, непосреден) превод - превод, направен директно од оригиналот;
индиректен (секундарен, недиректен) превод - превод, направен не директно од текстот на оригиналот, туку од неговиот превод на некој друг јазик;

обратен (повратен) превод - експериментален или школски превод на веќе преведен текст на изворниот јазик.

10) Преводи според видот на адекватност:

семантичко-стилистички адекватен превод - семантички целосен и точен и стилистички еквивалентен превод, кој одговара на функционално-стилистичките норми на јазикот на преводот;

прагматски (функционално) адекватен превод - превод, кој правилно ја пренесува основната (доминантната) комуникативна функција на оригиналот;

дезиративно адекватен превод - превод, кој целосно и точно одговара на потребата за информации на клиентот и кој не мора секогаш да ги пренесува целосната смислова содржина и главната комуникативна функција на оригиналот.

Заклучок

Теоретското знаење за тоа какви видови на превод постојат во науката за преведувањето е еден од основните предуслови за успехот на еден преведувач. Способноста да се препознае видот на преводот во голема мера му ја олеснува работата на преведувачот, по што автоматски се познати и можните проблеми со кои би можел да се сретне преведувачот во текот на процесот на преведување. Сепак, тоа не значи дека со самото препознавање преводот треба да се врши механички. Преведувањето е креативна мисловна активност (Бабицкая и др., 2004) за која преведувачот треба да биде подготвен во секој поглед. Земањето предвид на видот на преводот во самиот чин на преведување претставува мал, но значаен дел од уметноста на преведувањето.

Библиографија

1. Бабицкая, Л.Б., Хромова, Т.В. Учебно-методический комплекс по теории и практике перевода и учебной языковой практике. Минск, 2004.
2. Казакова, Т. А. Практические основы перевода. ENGLISH <=> RUSSIAN, Санкт-Петербург, „Издательство Союз“, Санкт-Петербург, 2001.
3. Паршин, А. Теория и практика перевода, на: <http://teneta.rinet.ru/rus>.
4. Рецкер Я.И. Теория и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. М., 2004.
5. Robinson, Douglas. Becoming a Translator. An Accelerated Course, Routledge, London, 1997.
6. Robinson, Douglas. What is Translation?, Routledge, London, 1997.
7. Routledge Encyclopedia of Translation Studies, London & New York, 1998,2001.
8. Samuelsson-Brown, Geoffrey. A Practical Guide for Translators. 5th ed., Multilingual Matters, Bristol.Buffalo.Toronto, 2010.